

Quisling

28.8.1984
Aftenposten

savnet selv dokumenter

● Under rettssaken etter krigen hevdet Vidkun Quisling selv at han savnet en rekke dokumenter. Et fremtredende NS-medlem sier til Aftenposten at Quisling-arkivet som ble funnet i 1945 ble levert til politiet, men at de nå oppdagede papirene kan ha kommet på avveier på flere måter. Han utelukker ikke at dokumentene er anskaffet ulovlig.

● Regjeringsadvokaten arbeider nå for å sikre at de nyoppdagede Quisling-dokumentene blir i Norge. I første omgang vil myndighetene ha papirene til gjenomsyn, eventuelt ved hjelp av politibeslag. Både Riksarkivet og Universitetsbiblioteket hevder eiendomsretten til materialet, og UB får støtte fra Maria Quislings advokat.

Side 4

Nytt møte med Tom

Historiker og kulturredaktør Hans Fredrik Dahl møtte mandag «Tom», den anonyme 37-åringen som påstår at han fant Quislings dokumenter under en papirinsamling i 1950-årene.

— Jeg hadde en lengre samtale med ham hvor vi diskuterte hvordan han vil forholde seg med dokumentene. «Tom» fastholder at han har eiendomsretten til dokumentene og gjerne vil selge dem, sier Dahl.

Dagblad-redaktøren understreker at han fester tillit til «Tom»s opplysninger om hvordan han er kommet over papirene.

— Hva som har skjedd med papirene, vet heller ikke jeg så meget om. Jeg undersøker selv dette grundigere, men jeg er overbevist om at dokumentene stammer fra «Gimle» og at de ble tatt bort derfra enten 8. eller 9. mai.

— Har myndighetene kontaktet deg for å få deg til å overtale «Tom» til å utlevere dokumentene?

— Jeg hadde idag en samtale med overbibliotekar Bendik Rugaas ved Universitetsbiblioteket. Utover det vil jeg ikke si mer om hva vi diskuterte, sier han.

Dahl har tidligere hatt kontakt med jurister for å få dem til å vurdere om dokumentene kan anses som «Tom»s eiendom.

— Jurister jeg har kontaktet fremholder at funnet tilhører ham. Jeg skal selvsagt gjøre det jeg kan for at myndighetene får se igjennom dokumentene.

28.8.1984
Aftenposten

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie

Staten inn i Quisling-dragkampen

Regjeringsadvokat Bjørn Haug vurderer nå nærmere hva som skal gjøres for å sikre at det sensasjonelle funnet av dokumenter og brev etter Vidkun Quisling forblir i Norge. — Vi skal ha et møte i Kulturdepartementet for å drøfte saken tirsdag. Der møter også representanter for Universitetsbiblioteket og Riksarkivet. I denne saken synes det rimelig at man trekker paralleller med myntene som ble funnet ved Runde på Møre. De ble sikret ved at myndighetene grep inn, slik at de ikke ble solgt ut av landet, sier regjeringsadvokaten.

Haug håper at «Tom», den anonyme personen som har dokumentene, frivillig vil gå med på at myndighetene får materialet til å være gjennomsyn. Dermed er 37-åringen Oslo-mannen ikke gjort det, kan det bli aktuelt med politibeslag eller midlert-

dig forføyning for å få fatt i dokumentene.

— Dokumentenes historiske verdi bør være avgjørende i denne saken, og jeg vil drøfte nærmere hva som skal gjøres på møtet i Kulturdepartementet tirsdag, sier Haug.

Det er bred enighet både på Universitetsbiblioteket og i Riksarkivet om at alt nå må gjøres for å sikre at dokumentene ikke blir solgt ut av landet. — Etter vår mening kan dokumentene ifølge norsk lov ikke selges ut av landet. Jeg mener at vi kan vise til paragraf 23 i Kulturminneloven av 1978. Her står blant annet at minner om fremstående personer — uten hensyn til alder — ikke kan selges ut av landet, sier riksarkivar John Herstad til Aftenposten.

Han opplyser at deler av papirene etter krigen har vært i offentlige myndigheters forvaring. — Hvordan de er kommet på avveier er det ingen som vet, og det vil trolig bare «Tom» kunne gi svar på, sier Herstad. — Men vi vet bestemt at flere av disse papirene ble beslaglagt i 1945. Vi vet derimot ikke med sikkerhet hvor de har vært; om de har vært oppbevart hos en offentlig instans eller privat hos

enken Marla Quisling, sier Herstad. Han mener at dokumentene hører naturlig hjemme i Riksarkivet. — En stor del av Quisling-arkivet oppbevares her, og vi har også de sentrale dokumentene fra landssvik-oppgjøret, sier han.

Overbibliotekar Bendik Rugaas ved Universitetsbiblioteket mener at dokumentene hører hjemme ved denne institusjonen. — Maria Quisling testamenterte alt materiale hun oppbevarte til oss før sin død i 1980. Vi er derfor heller ikke i tvil om at hun ville ha testamenterert disse dokumentene til oss hvis hun hadde kjent til dem. Nå fester vi også vår lit til historiker og kulturredaktør Hans Fredrik Dahl, slik at han kan kontakte «Tom» og være med på å få dokumentene tilbakeført til myndighetene, sier Rugaas.

Han mener at myndighetene snarest må ta et initiativ til å sikre dokumentene, eventuelt til dra med økonomiske midler til oppkjøp, sier han.

Forskningsstipendiat Ola Mestad ved Universitetet i Oslo sa til NRK-Dagsrevyen mandag at eiendomsretten til papirene må tilhøre Universitetsbiblioteket dersom dette er rette arving.

Papirene tilhører UB

— Jeg er glad for at Regjeringsadvokaten nå engasjerer seg i debatten om Vidkun Quislings papirer. Jeg har selv overlatt saken til Universitetsbiblioteket, sier advokat Finn Thrana, bestyrer av enken Maria Quislings dødsbo i 1980, til Aftenposten. Sjeften for landssviksaker ved Oslo-politiet i 1945, lagdommer Lars L'Abée-Lund, utelukker ikke at papirene kom på avveier i dagene etter den tyske kapitulasjon i 1945 med de villkårligheter som kunne inntreffe ved beslaglegginger.

— Det er fastholdt at Universitetsbiblioteket må være den rettmessige innehaver.

I sitt testament fra 1969 gjorde Maria Quisling det klart at alt som var igjen av personlige papirer etter henne og hennes mann skulle overlates Universitetsbiblioteket under forutsetning av sikker forvaring.

Kvinnene skulle være tilgjengelig for almenheten, fremholder Thrana.

Under rettsaken mot Quisling i 1945 ga han selv flere ganger uttrykk for at dokumenter var forsvunnet, og jeg utelukker ikke at det er disse papirer som nå er kommet til rette. Det foreligger bekreftelser fra politiet på at papirer fra Quisling ble levert til Møllergaten 19, hvor han forøvrig satt fengslet. Jeg ser ikke bort fra at dokumenter kan ha kommet bort derfra. Quislings forsvarsadvokat, Henrik Bergh, etterlyste disse uten resultat, sier han.

Thrana vil imidlertid ikke antyde noe motiv hos dem som måtte ha fjernet papirene, enten det var bevisst eller i vanvare.

Tidligere kirke- og undervisningsminister Helge Sivertsen var i 1945 engasjert av aktoratet i Quisling-saken sammen med høyesterettsadvokat Ivar Follstad for å fremskaffe dokumentasjon i saken.

I rettsaken var det blant annet lagt vekt på den kontakt Quisling hadde hatt med tyskerne før invasjonen 9. april 1940. Sammen med Follstad ble jeg sendt til Tyskland for å få verifisert de dokumenter som ble funnet hos de tyske naziførettere.

De var fengslet i Nürnberg i påvente av rettergang der. Det lyktes oss å finne et eksemplar av en protokoll fra et møte hos Adolf Hitler i desember 1939. Der fremla Quisling sitt syn på situasjonen, og Alfred Rosenberg noterte i sin dagbok: «Når ser vi hverandre ikke igjen for Quisling er ministerpresident». Dette fant vi ikke noe om i Quislings egne papirer i 1945. Når papirene kan ha forsvunnet er for meg umulig å si, sier Sivertsen.

Lagdommer Lars L'Abée-Lund, som i 1945 var politispektor og sjef for politiets landssvikavdeling, sier dette om saken:

— Da den tyske kapitulasjon var et faktum, ble det umiddelbart tatt beslag i såvel Quislings som i andre ledende nazisters boliger og kontorer. Beslagleggingene ble foruten av politiet utført av både hjemmestykker og reservepolitiet uten politierfaring. Selv om nordmenn som sådan utviste god disiplin, er det ingen hemmelighet at det skjedde villkårligheter ved beslagene. En gang måtte Staten tilstå en nazi-mistakert statsjefestement-ernsting for tre flasker originalbrønnevin, så det er ikke rart om kassene med Quislings papirer kan ha forsvunnet i den situasjonen som rådet. I hans tilfelle ble det tatt beslag både i boligen på Bygdøy og i det såkalte kassell på Slottet, forteller L'Abée-Lund.

Nordisk kontakt-nett

Vidkun Quislings nyoppdagede private arkiv inneholder korrespondanse som viser at Quisling i 1930-årene hadde kontakt med politikere på ytterste høyre fløy både i Danmark og Sverige. Arkivet inneholder også korrespondanse med høyreorienterte finner under Quislings tid som militærattaché i Helsingfors vinteren 1920—21.

Det bekrefter historikeren og Dagblad-redaktøren Hans Fredrik Dahl overfor NTB.

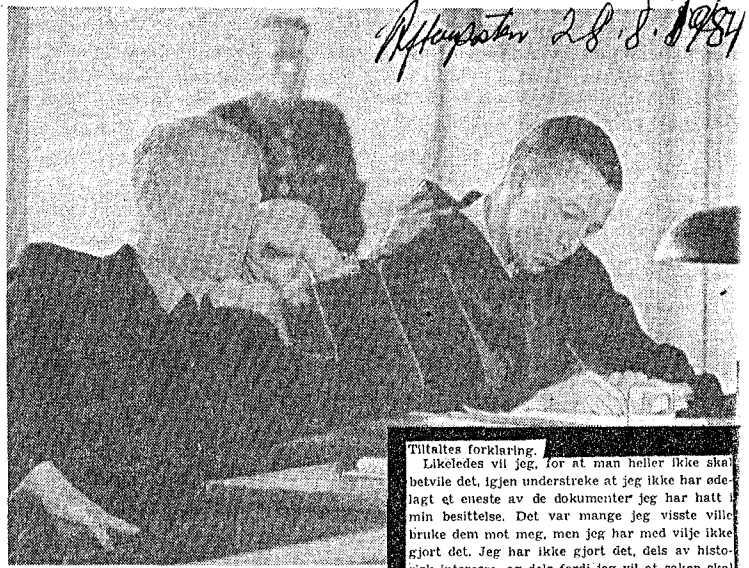
— Arkivet viser at Quisling hadde svært nær kontakt med Danmarks Nationalsocialistiske Arbeiderparti gjennom 1930-årene. I denne del av korrespondansen blir det planlagt omfattende samarrangementer og utvekslinger, sier Dahl.

To personer som stadig går igjen i Quislings brevveksling med sine politiske meningsfeller i Danmark, er Fritz Clausen og Ejnar Vaaben.

— Quisling hadde faktisk kontakt med flere fraksjoner innenfor det danske partiet, sier Dahl. Av arkivet fremgår det at Quisling i 1931 og 1934 hadde kontakt med kommandørkaptein Wahlström i Sveriges Nationella Ungdomsförbund (SNU). SNU var opprinnelig det svenske Høyre-partiets ungdomsorganisasjon, men brøt med moderpartiet etter å ha blitt påvirket av fascistiske tendenser.

Innholdet i korrespondansen dreier seg om samarbeid og gjensidig stimulans i spørsmålet om å bygge opp et internasjonalt kontaktnett, sier Dahl.

Quisling førte også korrespondanse med Stockholm-legen Ruetger Essen, som han hadde omgang med i Den Fascistiske Internasjonale i Montreux. (NTB)

Reportasje:
Karsten Wiik
Rolf L. Larsen

Vidkun Quisling fortalte flere ganger under rettsaken mot ham at han savnet flere dokumenter.

Tittaltes forklaring:
Likeledes vil jeg, for at man heller ikke skal betvile det, igjen understreke at jeg ikke har ødelagt et eneste av de dokumenter jeg har hatt i min besittelse. Det var mange jeg visste ville bruke dem mot meg, men jeg har med vilje ikke gjort det. Jeg har ikke gjort det, dels av historisk interesse, og dels fordi jeg vil at saken skal bli belyst, og fordi jeg mener at jeg intet som helst har å skjule i det hele. Hva der er brent av dokumenter i kasselliet og departementet, har jeg intet hatt med å gjøre. Personlig har jeg ikke ødelagt et eneste dokument. De lå i min samling, som de lå da de ble tatt.
Jeg savner forøvrig en rekke dokumenter som jeg gjerne skulle ha sett her, og jeg beklager meget at forholdene har vært slike at jeg ikke selv har latt meg forberede min sak.

Quisling savnet selv en rekke dokumenter

«Jeg savner forøvrig en rekke dokumenter som jeg gjerne skulle ha sett her ... Likevel vil jeg, for at man heller ikke skal betvile det, igjen understreke at jeg ikke har ødelagt et eneste av de dokumenter jeg har hatt i min besittelse. Det var mange jeg visste ville bruke dem mot meg, men jeg har med vilje ikke gjort det, dels av historisk interesse, og dels fordi jeg vil at saken skal bli belyst, og dels fordi jeg mener at jeg intet som helst har å skjule i det hele.» Dette er Vidkun Quislings egne opplysninger fra rettsaken mot ham høsten 1945.

Hans forklaringer i lagmannsretten er nå vel bevart i statlige arkiver. Hele hans forklaring under straffesaken ble stenografert ned og året etter utgitt i bokform på offentlig bekostning. I sine forklaringer i retten gir Quisling uttrykk for at han savner en rekke viktige dokumenter som blant annet ble oppbevart i boligen «Gimle» på Bygdøy.

«Hva der er brent av dokumenter i kasselliet og departementet, har jeg intet hatt med å gjøre. Personlig har jeg ikke ødelagt et eneste dokument. De lå i min samling, som de lå da de ble tatt.»

Også Quislings enke opplyser

i sitt testament at en rekke papirer er savnet.

Tidligere i rettsforklaringen sier Quisling følgende: «Jeg vil samtidig be om at man finner et brev fra general Laake. Det finnes i mitt arkiv. Det har jeg båret i min lommebok til for et halvt år siden. Det ligger på Gimle.»

Lagmannen: «Blir det foranlediget gjennomgåelse av arkivet?»

Aktor: «Arkivet er tonnevis av papir.»

Lagmannen: «Fra Gimle?»

Aktor: «I det hele på N.S.-kontorene og de forskjellige steder ...»

Quisling påpekte altså en rekke ganger under rettsaken at han manglet flere dokumenter. Hvor de ble av, er viktige spørsmål som den anonyme «Tom» nå kan bidra med svar på.

En av Quislings nærmeste medarbeidere, som vil være anonym, forteller følgende til Aftenposten om da Quisling ble arrestert om morgenen 9. mai: — Jeg overtok da oppsynet og overvåking av dokumenter og andre verdigjenstander på «Gimle». Selv ble jeg arrestert 16. mai.
— Jeg var på «Gimle» da Quisling ble arrestert. En mindre krets av hans nærmeste var tilstede. Vidkun Quisling ba meg om å ta meg av hans hustru Marla, og jeg ble i huset i dagene som fulgte. Det var store verdier i huset, både kunst og andre unike dokumenter. Allerede i løpet av dagen begynte vi å samle sammen en del papirer. Ialt fikk vi tre stappfulle mapper. Vi tok så kontakt med da-

værende konstituert politimester Henrik Meyer, og undertal ham om at vi ville overlevere dokumentene på Møllergaten 19. De som dro avgårde med papirene, fikk klar beskjed om disse måtte leveres til høyesterettsinstans i politiet. Vi har kvitteringer på at dokumentene ble overlevert.

Senere ble det oppgitt at disse dokumentene ikke lenger eksisterte. Om det er noe av dem materialet som nå er funnet, vet jeg ikke. Jeg vet nemlig ikke med sikkerhet hvilke papirer mappene inneholdt.

— Det er også andre muligheter for at dokumentene er kommet på avveier — i vanvare eller ulovlig. De kan ha vært oppbevart på «Gimle» uten at vi har vært klar over dem. Papirer kan videre ha vært oppbevart i Slottet, hvor Quisling også hadde en rekke dokumenter, eller på NS-kontorene i Rådhusgaten. En annen mulighet er Marla Quislings leilighet i Erii Skjalgssonsgt. i Oslo. Hun kan ha hatt dokumentene i huset selv å ha vært klar over det.

Jeg vet også med sikkerhet at jeg var innbrudd i denne leiligheten like etter Maria Quisling død. Men om noe ble tatt, og i fall hva, vet jeg ikke. Men personlig vil jeg ikke utelukke dokumentene som nå er dukket opp, er anskaffet på ulovlig vis. Jeg vet bl.a. at en 7.ans ble stilet fra «Gimle». Den er nå i budt til salg. Jeg har også hørt sterke rykter om at det i Norge har vært en del verdifullt materiale fra Quislings samling tilbudt på det åpne marked.